

בענין השתתפות בטקס תפילה בין-דתות בכנסיה לכבוד יום העמדת נשיא ארה"ב למעמדו

שאלות לדיון:

- 1) האם מותר להתפלל ביחד עם אנשים של דתות אחרות?
- 2) האם מותר להכנס לכנסיה?
- 3) האם יש בנד"ד נסיבות ייחודיות שבהן אנו צריכים לתהחשב?

1) האם מותר להתפלל ביחד עם אנשים של דתות אחרות?

א. תפילת עכו"ם נחשבת כתפילה

משנה, ברכות נ"א ע"ב.

ועונין אמן אחר ישראל המברך, ואין עונין אמן אחר כותי המברך, עד שישמע כל הברכה כולה.

פסק הרמ"א אורח חיים סימן רט"ו סעיף ב',

ועונין אמן אחר עכו"ם, אם שמע כל הברכה מפיו.

ביאור הלכה סימן רטו ד"ה אם שמע,

אם שמע כל הברכה - הנה דעת כמה אחרונים שלדעת הרמב"ם אין עונין אחריו בכל גווני ומ"מ נראה דלמעשה יש לנהוג להקל אחרי דיש פוסקים שסוברין דאפילו לא שמע כל הברכה ג"כ צריך לענות כדמוכח מהירושלמי וכן פסק הגר"א לדינא וע"כ די לנו אם נחמיר שצריך שישמע כולו:

משנה ברורה סימן רטו ס"ק יב

(יב) שמע כל הברכה - שאין דרך העו"ג [יא] לכוין לע"ג כשמוזכר השם [ונראה] [יב] דה"ה במי ששמע מאחד

שהמיר דתו לע"ג] ומ"מ דעת הט"ז דאין עליו חיוב לענות בעכו"ם רק רשות:

ב. תפילה ביחד עם א"י

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן כה, בענין אם להתשקף בתפילה בבתי ספר ממלכתיים יחד עם אינם יהודים, ובדבר להתפלל איזה תפלה בנוסח אחד ישראל ונכרי יחד כגון, יהי רצון מלפני רבון העולם שיתן לי חיים וברכה, והנכרי אפשר מתכוין לאמונתו והישראל מתכוין להשי"ת שהוא רבון העולם ולו הוא מתפלל, אם הוא נוסח שעשו זה בעצמם איני רואה בזה איסור מדינא במה שמתפללין יחד אף שכוונת הנכרי היא לאמונתו. אך אולי יש קצת לחוש להרואין שיאמרו מדמתפלל יחד עם הנכרי שהוא ג"כ מתכוין כמחשבת הנכרי, שבעצם איני רואה מ"מ יאמרו זה שלא נחשדו ישראל על ע"ז ח"ו. אבל אם נוסח התפלה חברו כומרים שאף שאין בה שום רמז ניכר לאמונתם אין לישראל לאומרה אף בעצמו וכ"ש שלא עם הנכרי משום דממילא הוי נוסח זה לאמונתם, אם לא כשיסוף הישראל אלקי ישראל וכדומה שיהיה ניכר דבריו שהוא להשי"ת לבדו. וכיון שאסור מסתבר שהוא תועבה ולא יצא בזה אף ידי תפלה דאורייתא כדאמר רבא בברכות דף כ"ב במצא צואה במקומו הואיל וחטא אע"פ שהתפלל תפלתו תועבה להר"י בתוס' שם דיחזור ויתפלל וכן פסקו הרמב"ם והש"ע ורוב הראשונים.

ובדבר התפלה הקצרה שאומרים הילדים בבתי ספר של המדינה, כנראה שבכוונה לא הזכירו רמז מאמונתם משום שנעשו הבתי ספר גם ליהודים ולעוד עמים אשר במדינתו הגדולה והמושלים במדינתו הם אנשי חסד ואין רוצים להשליט אמונתם על שאר האזרחים ולכן יסדו נוסח כזה שלכן לא שייך לחוש שנתייחד ע"י כומרים לכוונה לאמונתם ולכן אין בזה איסור מדינא וגם חשש רואין אף אם נימא שאיכא במתפללין יחד מסתבר שליכא בכאן שידוע שנתייחד שכל אחד יכוין לאמונתו.

אלן בריל, "A Tiny But Articulate Minority," Tradition 41:2, 2008, p. 65

אפילו בענין התפילה בין דתות, אמר הרב סולוביצ'יק להרב ווערצברגר כי קריאת תהלים בברים מותרת כי זה לא התפילה ההלכתית שלנו.

2) האם מותר להכנס לכנסיה?

שו"ת יביע אומר חלק ז - יורה דעה סימן יב¹

1) הרמב"ם בפ"ק דע"ז (יא ב) כתב וז"ל: יודע לך שכל עיר של אומה שיש להם בה בית תפלה, שהוא בית עבודה זרה בלי ספק, אסור לעבור בכוונה באותה עיר, וכל שכן שאסור לדור בתוכה, אבל אנחנו בעונותינו תחת ידיהם, ושוכנים בארצם אנוסים וכו', ואם העיר דינה כן, קל וחומר לבית עבודה זרה עצמו, שאסור לנו כמעט לראותו וכל שכן להכנס בו. עכ"ל. וכ"כ הריטב"א בחידושו לע"ז (יא ב), שאסור להכנס לבית ע"ז במקום שאין הגוים רגילים להכנס לשם אלא לצורך ע"ז בלבד. והוא בכלל אביזרא דע"ז וכו'. ע"ש. וכבר דנתי בענין זה לפני למעלה מארבעים שנה, וכמו שמבואר בספרי יביע אומר ח"ב (חיו"ד סי' יא). ע"ש. ושם הובאו דברי הרב שבילי דוד יו"ד (סי' קנד) שאיסור הליכה לבית תפלתם הוי איסורא דאורייתא, ואפי' במקום איבה אין להתיר. ע"ש. וכן מבואר בארעא דרבנן (סי' שנד), בשם תלמידי רבינו יונה בכת"י שאין להתיר איסור תורה בשביל איבה. ע"ש. ובחידושי הריטב"א (ע"ז כו א) בד"ה אולודי, כתב, דהא פשיטא דמשום איבה לא שרינן אפי' שבות של דבריהם ח"ו. ע"ש. וכן מוכח בחידושי הראב"ד (ע"ז כו א). וע"ע בתוס' והר"ן שם. וכן מבואר בדברי הרמב"ם (פ"ב מהל' שבת הלכה יב). ובשי"ע א"ח (סי' של ס"ב). ע"ש. והן עתה ראיתי להגאון רבי משה שתרנג בשו"ת ישיב משה ח"א (סימן רלה) שכתב וז"ל: וששאלת בענין היריד שהוזמנו היהודים לבא אל הכניסיה שלהם שיש שם ע"ז, ואם לא

ילכו לשם תהיה איבה ושנאה, ויש מי שהתיר להם להכנס לשם אפי' בגילוי הראש, להוראת שעה, ונכנסו לשם רוב הקהל. תשובה, ודאי שלא נכון הורה, שהרי נאמר אל תקרב אל פתח ביתה, וצריך להרחיק משם ד' אמות, וכמ"ש בשי"ע יו"ד (סי' קנ). ועכ"פ לא נתיר אלא למעט המוכרחים להכנס ולנודעים להם, משום איבה, ויגלו ראשם קודם כניסתם לכניסיה שלא יראו כמשתחוים להם. ע"כ. ותימה שלא זכר שר מדברי הרמב"ם והריטב"א שהדבר אסור מן הדין, וא"כ א"א להתיר משום איבה. ובפרט לפמ"ש הריטב"א דהוי אביזרא דע"ז. ועוד שביום ריד שהכל נקבצים ובאים לשם, ההולך לשם נראה כאחד מהם, וכמ"ש הרא"ש (פ"ק דע"ז סי' ט) והטור (סי' קמט) בשם רבינו יונה. ע"ש. וע' בספר חסידים (סי' תלה) שכתב, עכו"ם אחד היה חייב כסף ליהודי, וכשהיה תובעו היה העכו"ם בורח לבית ע"ז, ופעם אחת הלך היהודי אחריו לבית תפלתם, ואח"כ נתחרט, ואמר לו זקן אחד, בכל שנה באותו היום תתענה. וכן עשה. ומעשה ביהודי אחד שנכנס לחצר בית ע"ז, וכשיצא שמע בת קול אומרת, ואותי השלכת אחרי גויך, ונתענה כל ימיו. ע"כ. ואין לומר שסמך על מ"ש מרן השי"ע (סי' קמח סעיף יב): "יש אומרים שכל הדברים האלה לא נאמרו אלא באותו זמן, אבל בזמן הזה אינם עובדי ע"ז, לפיכך מותר לשאת ולתת עמהם ביום חגם ולהלוותם וכל שאר דברים". והרמ"א שם הוסיף טעם להקל משום איבה. ע"ש. שהרי מרן השי"ע (סי' קכג ס"א) פסק, "שסתם יינם של עכו"ם אסור בהנאה, והוא הדין למגעם ביין שלנו". ולהלן (סי' קכד ס"ו) כתב, כל נכרי שאינו עובד ע"ז יינו אסור בשתייה ומותר בהנאה, וכן מגעם ביין שלנו שוה ליינם שאסור בשתייה. ע"ש. וכתב הט"ז שם, נכרי שאינו עובד ע"ז, פירוש, כגון הישמעאלים. (וע' במה שכתבנו בס"ד בכך החיים יו"ד סי' קיז ס"ק עט). הרי שמרן סובר שהגויים בזה"ל בכלל עובדי ע"ז הם, ולכן סתם יינם אסור בהנאה. וע"ע בספר בן איש חי ש"ב (ר"פ בלק) שפסק כדברי מר"ן. וכ"כ אחרונים רבים. אלמא שבית תפלתם בית ע"ז הוא גם בזה"ל. וכ"כ הגר"ח פלאגי בשו"ת חיים ביד (סי' כו) על אודות איזה אנשים מישאל שהלכו לבית ע"ז ללוות את הקונסול, ונכנסו לבית תפלתם, והאריך להוכיח איסור זה מהש"ס והפוסקים, וסיים, ואל יקחך לבך לומר שבזמן הזה ליכא ע"ז, כמ"ש הפוסקים לכמה מיל, שזהו רק לגבי הגויים שאין לדונם ממש כעובדי ע"ז, אבל בית תפלתם המוכן לפורענות ומקטרים שם לע"ז חשיב בית ע"ז, ולא יצא מסרך טומאה וסטרא אחרא וכו'. ע"ש. הרי שאין חילוק בזה בין זמנם לזמננו. וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ב (סי' ד) אודות אנשים שנועדו יחדיו והלכו לבית תפלתם ביום הזכרון לאחד משרי המדינה, וכתב, שבדאי עשו איסור גמור מאביזרא דע"ז, ואפי' במקום שאין צלמים אסור, ובפרט כשמתאספים לכבוד אדם חשוב שלהם הו"ל כמו יום אידם. ע"ש. וכבר הבאתי דבריהם בשו"ת יביע אומר ח"ב סי' יא הנ"ל. וע"ע בשו"ת ערוגת הבושם (חיו"ד סי' קטו) שכי, אותו איש שהלך לבית תפלתם ביום אידם, ועמד עמהם בגילוי ראש, גדול עונו מנשוא, ואין לצרפו למנין עד שישבו בתשובה ויקבל עליו דברי חברות שלא ישוב עוד לכסלה, ואין לך דבר שעומד בפני התשובה. ע"ש. גם הרה"ג ר' עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי חלק ח' (חאו"ח סי' כ סעיף מו) כתב, אודות הקלפי של הבחירות שנמצא בבית תפלתם, אם מותר להכנס לשם, וכתב, שהדבר פשוט שאסור להכנס לכניסיה שלהם ששם תלוי שתי וערב, ומקור לסטרא אחרא, והנכנס לשם לא יבצר ממנו השראת טומאה של הסטרא אחרא, ויפגל גופו ונפשו. ובסי' מגיד משרים פ' בחקותי מבואר שיש בזה משום אל תפנו אל האלילים וכו'. עכ"ל. גם בשו"ת משנה הלכות חלק ו' (סי' קלט) נשאל בכיוצא בזה, בקלפי של הבחירות לעיריה או למדינה, שנתונה באולם המחובר לכניסיה של הנוצרים, ופסק לאסור להכנס לשם כדי להצביע, כי אף שאין באולם הזה ע"ז, מ"מ כיון שהוא מחובר לבית ע"ז אסור להכנס לשם כדין בית ע"ז עצמו, ועוד דהא קי"ל שצריך להתרחק ד' אמות מבית ע"ז, וכו'. ע"ש. וכ"ש בבית ע"ז עצמו שאסור להכנס לשם. וכן העלה הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה ח"ג מיו"ד (סי' קכט סעיף ו). ע"ש. וכעת ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ד (סי' צא) שאסר ג"כ. ע"ש. אלא שלא זכר שר את יוסף שכבר קדמתי בשו"ת יביע אומר ח"ב הנ"ל. וע' להגאון החסיד מהר"א מני בזכרונות אליהו א"ח (עמוד קנז) שכתב, ולפע"ד נראה שרוב מה שהתירו הפוסקים משום איבה, אין להתירם בזמן הזה, שדוקא בזמניהם שהיו הגויים עושים עלילות ברשע, יש לחוש שיעליל עליו עלילה, אבל בזמן הזה שאינו יכול לעשות שום היזק, בלא דין ומשפט, וליכא להאי חששא, תהוי ליה איבה ואיבה, והרי בענין דררא דממונא אין חוששים היהודים לאיבה, ולמה לנו לחוש להתיר באיסורים משום איבה. אטו לא תהיה כהנת כפונדקית. ע"ש.

ב) עוד רגע אדבר לענין כניסה למסגד של הערבים, שנראה שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים, אם הישמעאלים עובדי ע"ז הם, או לא, כי בספר האשכול ח"ג (סי' נח עמוד קנ) כתב בשם הגאון, שסתם יינם של ישמעאלים, ומגען ביין שלנו אין בו חומר כל כך, ואין חוששים מכוחם לנסך, כיון שבדתם אסור היין, ומתעבים ומקללים את השותים אותו. ומר רב יהודאי לא אמר בזה לא איסור ולא היתר, מפני האמגושים שהיו באותו זמן, ויצאו לדת ישמעאל, ועדיין לא היו נקיים מן האמגושים שמנסכים היין, וגם בדור השני והשלישי היו רופפים, ונשאר בידם מדת ראשונה, והיה חשש בהם לניסוך. וכאשר נתישנו הדורות לא נשאר מהם כלום, והשוותה יין בעיניהם כעושה תועבה. אבל אם נוצרים הם יש חשש הרבה שהם מנסכים וכו'. ע"כ. ושוב הביא תשובה אחרת לגאון וז"ל: כך ראינו ישמעאל האידנא עובד ע"ז הוא, אף שאינו מכיר שעובד ע"ז, דאמרין (ע"ז יא ב) חמשה בתי ע"ז קבועים הם, ואחד מהם נשאר בערביא. ע"כ. גם המאירי (ע"ז נז עמוד רי"ד) כתב, וישמעאלים הללו יש מי שאומר עליהם שאינם עובדי ע"ז, ודנים אותם כגר תושב, ואין מגעם אסור בהנאה, וכו'. ומ"מ חכמי ספרד חולקים בה, שהרי בפרק ראשון (ע"ז יא ב) מונה בכלל בתי ע"ז גישרא שבערביא. ע"כ. וע' בחידושי הר"ן סנהדרין (סא ב) בד"ה יכול, שכי וז"ל: ולמדנו מכאן שהקדשים של עכו"ם, וגם המשוגע (מוחמד) של הישמעאלים, אע"פ שאינם טועים אחריהם לעשותם אלהות, מ"מ הואיל ומשתחוים לפניהם השתחואה של אלהות, דין עבודה זרה יש להם לכל דבר איסור של ע"ז, שלא בהידור בלבד הם משתחוים לפניהם, שאין הידור למתים, אלא כענין עבודה של אלהות היא עבודתם. ע"כ. וע"ע בשו"ת הרדב"ז ח"ד (סי' צב) בשם הריטב"א. ע"ש. אבל הרמב"ם בתשובה (הוצאת מקצי נרדמים סי' שסט) כתב, אלו הישמעאלים אינם עובדי ע"ז כלל, וכבר נכרתה אמונת הע"ז מפייהם ומלבם, והם מיחדים לאל יתברך יחוד כראוי, יחוד שאין בו דופי, ואם יאמר אדם שהבית שהם מקלסים בו בית ע"ז הוא, וצפונה בתוכו ע"ז שהיו עובדים אותה אבותיהם, מה בכך, אלו המשתחוים כנגדו היום אין להם אלא לשמים, וכבר אמרו בסנהדרין (סא ב) שהמשתחואה לבית ע"ז וכסבור בית הכנסת הוא הרי לבו לשמים. ולכן אלו הישמעאלים היום כולם נכרתה ע"ז מפייהם, רק טעותם וטפשותם בשאר דברים, אבל ביחוד ה' אין להם טעות כלל. ואמת שהיה לישמעאלים מקודם שלשה מיני ע"ז, פגור ומרקוליס וכמוש, וכולם מפורשים וידועים מקודם הישמעאלים, אבל היום אומרים הישמעאלים כי זה שנסליך אבנים, בפני השטן אנו משליכים אותם כדי לערבו וכו'. עכ"ל. וכן פסק הרמב"ם (פרק יא מה' מאכלות אסורות ה"ז): "כל גוי שאינו עובד ע"ז, כגון אלו הישמעאלים יינם אסור בשתייה ומותר בהנאה, ו"כן הורו כל הגאונים", אבל אותם העובדים ע"ז סתם יינם אסור בהנאה". וז"ל הרשב"א בתורת הבית (דף קל ע"ב): גר תושב אינו אסור יין במגעו, וכן יינו מותר בהנאה, ומכאן סמכו הגאונים להתיר מגען של ישמעאלים אלו בהנאה, שהרי אינם עובדים ע"ז וכו', ע"ש. גם בשו"ת

שאלתי בדבר שגריר ישראל בחו"ל שהוזמן מטעם השלטונות שם לטקס השכבה בכניסיה או במסגד שלהם, במות אחד השרים החשובים שלהם, אם ראוי ללכת לשם משום חשש איבה מצדם כלפיו וכלפי מדינת ישראל?

הרשב"ץ ח"ב (סי' מח) כתב, שאין חולק בהיתר הנאה של מגע ישמעאל בין שלנו, ואפי' נגע בכוונה, שכבר הסכימו הגאונים דלא עובדי ע"ז הם, ואדרבה היין אסור להם ונמאס עליהם ואיך ינסכוהו. ומיהו סתם יינם אסור בהנאה משום גזרת בנותיהם, וכמ"ש הרמב"ן ע"כ. (ועי' בשו"ת הרשב"ץ ח"ג סי' קמח). גם הר"ן פרק ר' ישמעאל (נו א) ד"ה גופא, הביא דברי הרמב"ן שלפי מ"ש הגאונים שישמעאלים אלו אינם עובדי ע"ז מגע בין שלנו מותר בהנאה אבל לא סתם יינם ע"ש. ומרן בש"ע (סי' קכד ס"ו) כתב, כל נכרי שאינו עובד ע"ז יינו אסור בשתיה ומותר בהנאה, וכן מגעם בין שלנו, וכי' הטי"ז שם דהיינו הישמעאלים. נמצא שהגאונים הראשונים שאמרו שהישמעאלים עובדי ע"ז הם, כוונתם על הישמעאלים בדורות ראשונים שעדיין היו אדוקים בע"ז. וכמ"ש הרמב"ם בתשובה הנ"ל שאז היו להם שלשה מיני ע"ז, אבל בהמשך הדורות הגיעו למסקנא נכונה ביחוד ה', שאין עוד מלבדו. (ובספר טהרת המים (מע' י אות כז) הקשה על מ"ש הרמב"ם ומרן הב"י שסתם יינם של ישמעאלים מותר בהנאה, דלא עובדי ע"ז הם, שהרי הם זורקין אבנים למרקוליס, כמ"ש הר"א בן עזרא וכו', אשתמטיתיה מ"ש הרמב"ם בתשובה הנ"ל, שעמד בזה, והשיב, שאף שכן היו עושים הישמעאלים מקודם, אבל היום הם אומרים נשליך אבנים בפני השטן, ואינם עובדים ע"ז. ע"ש).

ג) וראיתי למרן החיד"א בשו"ת ברכה (סי' קכג סק"א) שכי', שאף שכתבו הגאונים שמגע ישמעאל בין שלנו מותר בהנאה, אולם בעיר עז' לנו ציון קרית מועדינו וכולה ארעא דישרמאל המנהג לאסור מגע ישמעאל בין שלנו אף בהנאה, זה כתבתי לפי זכרוני. ועתה ראיתי בתשובת גדול אחד מרבני ירושלים ת"ו שמשמע מדבריו שגם בעה"ק מתירים מגע ישמעאל בהנאה. ואני בתוך הגולה. עכ"ל. ונראה שנתכוון לדברי הגאון מהר"א ישראל בשו"ת קול אליהו ח"א (חיו"ד סי' כג) שכי', שכיון שיין של ישמעאלים מותר בהנאה, ואינו אסור אלא בשתיה, כנודע, וכו'. וכי' עוד בשו"ת עוגת אליהו (רי"ס כד) דאנן נקטינן כדעת מרן ז"ל וכו', הילכך בני"ד אע"פ שנגעו בין ברגליהם, כיון שהישמעאלים לאו עובדי ע"ז הם כנודע, אמרינן שאסור בשתיה ומותר בהנאה. ע"ש. וכ"כ הגאון מהר"י נבון בשו"ת נחפה בכסף ח"ב (סי' ד, דף מב ע"א). ע"ש. ומרן החיד"א עצמו הדר תבר לגזיזה, כי בספרו מראית העין (בלקוטים סי' ח, דף עט ע"א) חזר והביא תשובת הרמב"ם הנ"ל, שאף שמקודם היו הישמעאלים עובדי ע"ז, אך עתה ענין ע"ז נכרת מפייהם ומלבם, והם ונשיהם וטפם מיחדים את ה' יחוד כראוי שאין בו דופי. ע"ש. ובאמת שכן פסק הרמב"ם להדיא גם בחבורו (פי"א מהמ"א ה"ז) הנ"ל, ושכן דעת כל הגאונים. וכי' בבן איש חי (רי"פ בלק), שסתם יינם של ישמעאלים ומגען בין שלנו מותר בהנאה, כיון שאינם עובדי ע"ז, כמ"ש הרמב"ם בתשובה. ומ"ש החיד"א בברכי יוסף יו"ד (סי' ד) וכו', כבר חזר בו בספרו מראית העין (דף עט ע"א) והביא תשובת הרמב"ם הנ"ל. וכן נראה מדברי רבינו האר"י בשער טעמי המצות. ע"כ. וכן פסק בספרו רב פעלים ח"א (חיו"ד סי' כח), ושכן רגילים להורות. וכן היה המנהג במצרים, וכמ"ש בספר נהר מצרים (דף פב ע"ב). וע"ש. וכ"כ הגאון מהר"ש לניאדו בשו"ת בית דינו של שלמה (חיו"ד סי' יב). ע"ש. (ושם דף פ ע"ב, העיר לנכון על מ"ש הכנה"ג (סי' קכד) הגב"י אות יט) בשם מהרלני"ח, שהרמב"ן כתב שסתם יינם של ישמעאלים אסור בהנאה, וכי' שטעמו משום חשש מגע גוי עובד ע"ז. והשיג עליו דאשתמטיתיה מ"ש הר"ן (ע"ז נו א) בשם הרמב"ן דה"ט גזירה משום בנותיהם וכו'. והנה גם הערך השלחן (סי' קכד סק"ט) השיג כן על מהרלני"ח, מדברי הר"ן הנ"ל. ושכ"כ הריטב"א בחי' שם, והרא"ה בבדק הבית (דף קלח ע"ב). ועוד. ע"ש. וכ"כ בשו"ת ויאמר יצחק (חיו"ד סי' נב) שסתם יינם של ישמעאלים מותר בהנאה, וכמ"ש מרן בש"ע (סי' קכד ס"ו), אבל בשל הנוצרים אנו אין לנו אלא דברי מרן שסתם יינם אסור בהנאה. ע"ש. ועי' בשו"ת תפארת אדם (חיו"ד סי' לד). ובשו"ת באר המים (סי' לג). ובשו"ת משנת ר' אליעזר די טולידו ח"ב (חיו"ד סי' ט - י). ובשו"ת בני בנימין (סוף סי' ו). ובשו"ת ישכיל עבדי (חיו"ד סי' ד אות יד וכו'). ע"ש. וכן המנהג פשוט להלכה ולמעשה.

ד) ומעתה נראה שהמסגדים של הערבים אין להם דין בתי עבודה זרה, ומותר להכנס בתוכם. ואפילו הר"ן שאמר שהואיל ומשתחווים לפניהם כעבודה של אלהות דין ע"ז יש להם, י"ל שאילו הוה שמיע ליה כל מ"ש הרמב"ם בתשובה לא היה אומר כן. שבדאי הרמב"ם היה בקי בהם ביותר. וכל זה לא אניס ליה. ואמנם ראיתי להרה"ג החסיד הפרד"ס בספר אות היא לעולם ח"ב (דף קעז ע"ג) שכי', שגם המסגד של הישמעאלים טמא וקרא, כי הם משיחין בו לפי טומאתם באמונתם במוחמד יש"ו שמכחיש תורת משה רבינו, ושם (דף קעט ע"א) הביא מ"ש בשו"ת מעשה אברהם (סי' כה) שלמד מ"ש הר"א מזרחי ח"א (סי' עט) בדיון בהכ"נ שנעשית בו עבירה, שהעלה בכחא דהיתרא שמותר להתפלל בו, וא"כ הוא הדין שמותר להתפלל במסגד של הערבים, והשיג עליו דשאני התם שנעשית עבירה באקראי, אבל מסגד הקבוע לתפלתם, שם מצאה סטרא אחרא מקום לנוח, וכן לה, ושם הרגיעה לילית, וקבעה לה קביעות גדולה, ובכנה"ג אף הרא"ם יודה לאסור. ע"ש. וכן ראיתי לידי"ג הגאון ר' יקותיאל הלברשטם, אדמו"ר מקלויזנבורג, בחוברת ישראל סבא (כרך ד' גליון מח) שהעלה לאסור להתפלל במסגד של הערבים. ונסתייע מדברי החיד"א בשו"ת ברכה (סי' קג) שלפי זכרונו המנהג בירושלים לאסור מגע ישראל בין שלנו אף בהנאה. אלמא דחשיבי עובדי ע"ז וכו'. ע"ש. ואשתמטיתיה מ"ש החיד"א עצמו במראית העין (דע"ט ע"א) ע"פ תשו' הרמב"ם, שהישמעאלים אינם עובדי ע"ז. ובשו"ת ג"כ סיים, שראה לגדול אחד מירושלים שמוכח מדבריו שגם בירושלים מתירים מגע ישמעאלי בין שלנו בהנאה. והבאנו כבר שכן הוא בתשו' קול אליהו ועוד. ושכ"כ הגרי"ח בבן איש חי ורב פעלים. וא"כ גם במסגד של ערבים שאין שם ע"ז, ותפלתם להשי"ת ביחוד שאין בו דופי, אין שום איסור להתפלל שם, וכן ראיתי לכמה גאונים וצדיקים שהיו מתפללים בתוך המסגד של מערת המכפלה, ועד עכשיו יש שם בהכ"נ קבוע לתפלה, לאחינו תושבי חברון וקרית ארבע. ואמנם בשו"ת צ"צ אליעזר חלק י"ד (סי' צא) כתב להשוות דין המסגד של ערבים לכניסיה של נוצרים, ע"פ דברי הר"ן סנהדרין (סא ב). ובמחכ"ת עמו הסליחה. שאנו תופסים עיקר כדברי הרמב"ם שהישמעאלים לאו עובדי ע"ז נינהו, וממילא אין למסגדיהם דין בית ע"ז. ושוב מצאתי להגאון רבי יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק (חאו"ח סי' יא), שנשאל אודות אנשי צבא יהודים שבקשו מאת השר לתת להם מקום כדי להתפלל, ונתן להם את המסגד של הישמעאלים, האם מותר להם להתפלל שם, והשיב, שהואיל ומבואר בטור (סי' קכד) בשם הגאונים והרמב"ם והרשב"א שהישמעאלים אינם עובדי ע"ז, וכ"כ הרמ"א (בסי' קמו ס"ה), יש להתיר בפשיטות להתפלל שם, ומ"ש התוס' מגילה (ו א) ד"ה טרטיאות, שקשה לומר שבאותם מקומות יכולים ללמוד שם, זהו רק בבתי ע"ז, אבל במסגדים של ישמעאלים שאין שם ע"ז כלל אף התוס' מודים שמותר להתפלל וללמוד שם. ע"ש. וכן עיקר. והנלע"ד כתבתי.

הגרע"י מחלק בין כנסיה נוצרית שהיא מקום ע"י ובין מסגד שאינו מקום ע"י.

(א) אסור להכנס למקום ע"י. (הרמב"ם בפ"ק דע"י (יא ב))

(ב) הואיל והיא איסור דאורייתא אין להתיר אפי' משום איבה. (שבילי דוד יו"ד (סי' קנד) ארעא דרבנן (סי' שני"ד)).

(ג) "משום איבה לא שרינן אפי' שבות של דבריהם ח"ו" (ובחינושי הריטב"א (ע"י כו א) בד"ה אולודי) (ד) שולחן ערוך יורה דעה סימן קמח סעיף יב

יש אומרים שאין כל דברים אלו אמורים אלא באותו זמן, אבל בזמן הזה אינם עובדי עבודת כוכבים לפיכך מותר לשאת ולתת עמהם ביום חגם ולהלוותם וכל שאר דברים. הגה: ואפילו נותנים המעות לכהנים, אין עושין מהם תקרובת או נוי עבודת כוכבים, אלא הכהנים אוכלים ושותים בו; ועוד דאית בזה משום איבה אם נפרוש עצמנו מהם ביום חגם, ואנו שרויים ביניהם וצריכים לשאת ולתת עמהם כל השנה. ולכן אם נכנס לעיר ומצאם שמחים ביום חגם, ישמח עמהם משום איבה דהוי כמחניף להם (הכל בטור). יז) ומ"מ בעל נפש ירחיק מלשמוח עמהם אם יוכל לעשות שלא יהיה לו איבה בדבר.

בית יוסף יורה דעה סימן קמח אות יב ד"ה והאידינא כתב

והאידינא כתב הרשב"ם בשם רש"י שהכל מותר. כלומר כל מה שנזכר בסימן זה לאיסור האידינא מותר וטעמא משום דלאו עובדי עבודה זרה הם כלומר דאינם יודעים בטיב עבודה זרה כ"כ וכדאמרין בפרק קמא דחולין (יג: גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה הם אלא מנהג אבותיהם בידיהם ולא אזלי ומודו:

(ה) הגר"ח פלאג' בשו"ת חיים ביד (סי' כו) על אודות איזה אנשים מישראל שהלכו לבית ע"י ללוות את הקונסול, ונכנסו לבית תפלתם, והאריך להוכיח איסור זה מהש"ס והפוסקים, וסיים, ואל יקחד לבד לומר שבזמן הזה ליכא ע"י, כמ"ש הפוסקים לכמה מילי, שזהו רק לגבי הגוים שאין לדונם ממש כעובדי ע"י, אבל בית תפלתם המוכן לפורענות ומקטרים שם לע"י חשיב בית ע"י, ולא יצא מסדר טומאה וסטרא אחרא וכו'. ע"ש

(ו) שו"ת פרי השדה ח"ב (סי' ד) אודות אנשים שנועדו יחדיו והלכו לבית תפלתם ביום הזכרון לאחד משרי המדינה, וכתב, שבדאי עשו איסור גמור מאביזרא דע"י, ואפי' במקום שאין צלמים אסור, ובפרט כשמתאספים לכבוד אדם חשוב שלהם הו"ל כמו יום אידם.

ז) מהר"א מני בזכרונות אליהו א"ח (עמוד קכו)

ולפע"ד נראה שרוב מה שהתירו הפוסקים משום איבה, אין להתירם בזמן הזה, שדוקא בזמניהם שהיו הגוים עושים עלילות ברשע, יש לחוש שיעליל עליו עליה, אבל בזמן הזה שאינו יכול לעשות שום היזק, בלא דין ומשפט, וליכא להאי חששא, תהוי ליה איבה ואיבה, והרי בענין דררא דממונא אין חוששים היהודים לאיבה, ולמה לנו לחוש להתיר באיסורים משום איבה. אטו לא תהיה כהנת פונדקית.

וכן בשו"ת יביע אומר חלק ב - יורה דעה סימן יא, "מעשה בא לידי, בהיות כי קונסול ערל אחד מת. ומנהגם להוביל אותו לכנסייה שלהם, ואז הכומרים מתפללים עליו שם. ונתבקשתי מהרב הראשי מטעם המלך לייצג אותו, ולהכנס שם עד גמר הטקס, שיש בזה מפני דרכי שלום. ואמר שכן היו נוהגים כמה רבנים." הגרע"י הביא הרבה שיטות לחומרא, אולם הביא ג"כ דברי שו"ת כרד של רומי (סי' א ד"ד ע"ב), שהעיד על הרב המופלא מהר"א הכהן אריאש ז"ל ואחות מרעהו, שהיו הולכים לכנסיית הנוצרים מאחרי הפרגוד בימי חגם, להתלמד מהם משקל המוסיקא/המוסיקה/ של ימים נוראים, והיו מסדרים מאותם הקולות קדישים וקדושות דבר פלא. וכי ע"י, ומעשה רב כזה הוא סיוע גדול למ"ש לעיל וכו'. ע"ש. והנה הדבר קשה לומר שיהיה מותר לשמוע קול זמרת שירתם שלפני ע"י, וכן מבואר לאסור בסי' רוח חיים (סי' קמ"ב). ועוד שלא נתעורר על דבר כניסתם לבית תפלתם/תפלתם, שהוא איסור גמור. (ומשמעות מאחרי הפרגוד אינו מורה על חוץ לכנסייה, רק במקום נסתר בתוך בית תפלתם). ועכ"פ גם אם נדחוק ללמד זכות על ע"י, נראה שאין למדים הלכה מפי מעשה (ב"ש ק"ל). ואין זה מדרכי ההוראה לעזוב דברי הש"ס והפ"י הנ"ל, מפני עובדא כזו. ואשר על כן אמינא ולא מסתפינא, כי אם אמת הדבר שאיזה רבנים הלכו לבתי תפלתם במסיבות כאלה, גרם להם זה מפני שלא עיינו היטב בדבר, וחשבו שאפשר להתיר בזה מפני דרכי שלום וכדומה, או שהופעל עליהם לחץ, ואנוסים היו לעשות צעד זה, אשר לפע"ד הנו מביא לידי חילול ה' ח"ו, אשר רבנים בישראל יכנסו למקומות אלה בתלבושת הרשמית שלהם. כי מה לכהן בבית הקברות. וישתקע הדבר ולא יאמר. וכן ראיתי בשו"ת פרי השדה ח"ב (סי' ד'), שנשאל ג"כ באנשים שנועדו ביום הזכרון לאחד משרי המדינה, והלכו לבית תפלתם וכו'. והשיב שבדאי שעשו איסור גמור מאביזרא דע"י ליכנס בבית תפלתם ובפרט כשמתאספין לכבוד אדם גדול דהו"ל כיום אידם וכו'. ואפי' במקום איבה אין להתיר דבר שהוא אביזרא דע"י, ואוי לדור שכך עלתה בימיו להתיר איסור חמור כזה, ובדאי שצריכים כפרה גדולה. וישו בו בתשובה ונסלח להם כי לכל העם בשגגה. עכת"ד. ודון מינה ואוקי באתרין. ועי' בשו"ת ברכה (סי' קמב סק"ב). ודו"ק.

(ח) זאת תורת העולה שאסור ללכת לכנסייתם, אפי' אם היה בזה מפני דרכי שלום, ומכ"ש שאין בזה אלא קירוב דעות לנשוא חן בעיניהם. ועל אחת כמה וכמה שנוהגים באותה שעה לקטר קטורת לע"י, וצועקים ואינם נענים בתפלתם. ועי' בספר חסידים (סי' תלה) שכי' בזה"ל: "א"ל לחכם למה לא תלך לקראת המלך, א"ל כי מבאים פסל שלהם וקטורת ע"י תועבה. לכך לא אלך שם. ע"כ. הרי שאע"פ שמצוה לרוץ לקראת מלכי אוה"ע, וגם דוחים איזה איסורים מדרבנן משום מצוה זו, וכמ"ש בברכות (יט:). וע"ע בש"ע א"ח (סי' רכז ס"ט). מ"מ כשיש שם ע"י וקטורת שלהם אין ללכת שם. [ועי' בשו"ת מעשה אברהם (חאו"ח סי' מח). ובסי' אור שמח (פ"ו מה' יו"ט הי"ד). ובשו"ת בכורי יעקב זריהן (סי' ז). ואכמ"ל]. ומכ"ש ללכת במקום המוכן לפורענות מקום הטינופת והסטי"א, לחזות בהקטרים קטורת זרה ותועבה. וק"ו לרב בישראל שילך לשם (עם פמליית משרד הרבנות) בתלבושת רשמית ובגלימא דרבנן, הא

ודאי שיש בזה ח"ו חילול ה'. וצריך להתאזר בכל עוז ותעצומות לבטל המנהג הרע, שהוא אותיות גהנם. ובמקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב. ויהי רצון שיתקיים בקרוב מקרא שכתוב (צפניה ג ט), כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. אמן.

שולחן ערוך אורח חיים סימן רכד סעיף ט

מצוה ז להשתדל (יג) לראות מלכים, אפילו מלכי אומות העולם.

מגן אברהם סימן רכד

ז להשתדל - משמע בגמרא דמותר לעבור על מצות דרבנן לראות מלכים אפילו מלכי א"ה ומ"מ מדסיים משום כבוד מלכות לא גזרו רבנן משמע דוקא במלכי ישראל אמרו ומשום כבודן וכ"מ מדלא כי ב"ד סי' שע"ב דין זה משמע דוקא במלכי ישראל שרי זה אין לנו עכשיו בעו"ה, ומ"מ בגמרא ולא לקראת כו' היינו שמצוה לרוץ לקראת מלכי א"ה שאם יזכה לראות מלך המשיח שיבא במהרה יבחין מה בין גדולתם לגדולתו וידע שכר עושי מצות ומ"מ אסור לעבור אפי' מצוה דרבנן בשביל זה, ובס"ח סי' תתק"נ כי שאם רואה פעם אחת המלך אל יבטל יותר מלימודו לראותו אם לא שבא בחיל יותר ובכבוד גדול יותר וברמב"ם ספ"ג דאבל כי בהדיא שמותר לטמא בטומא' של דבריה' מפני כבוד מלכי א"ה או מפני כבוד הבריו' כגון לנחם אבל וכ"כ התו' בבכורות דף כ"ט וכ"ה בירושלמי דברכות וכתבו התו' דדוקי להני מצות אבל בשאר מצות בעי ניפוח וכ"כ בפסחים ספ"ח וכ"כ הרמב"ן בהשגות :

משנה ברורה סימן רכד ס"ק יג

(יג) לראות מלכים אפי' וכו' - ומותר לטמא בטומאה של דבריהן מפני כבודן בין למלכי ישראל [ט] ובין למלכי א"ה וכן מפני כבוד הבריות כגון לילך לנחם אבליים. אם רואה פ"א המלך [נ] לא יבטל יותר מלימודו לראותו אם לא שבא בחיל יותר ובכבוד גדול יותר :

יש לחלק בין כנסיה קתולית ובין כנסיה פרוטסטנטית

אפי' אם נקבל שיטת הגרע"י, National Cathedraln הוא כנסיה פרוטסטנטית.

שו"ת שואל ומשיב מהדורה א חלק ג סימן עב

שנת תרנ"ח הגיעני מכתב מנויארק במדינת אמעריקא מהרב מוה' יהודא מיטעלמאן והוא שאל שיש שם בית תפילה [לאטרינישא קירכע] ומתחלה ה' בית הדיוט ואח"כ מסר ההדיוט הבית לבית ע"ז ויען כי ה' צר הבית להכיל עם רוב שברו המחיצות בתוך הבית והרחיבו אותו ועל פני חוץ באורך הבית הציגו כותל מרחוק ומשכו אשיות הבית מזה ומזה להכותל הזה למען יאריך הבית להכיל עם רב ועל אסקופת שער הבית כתוב בלשון ענגליש /אנגלית/ וועלש סקאטש מעדיסטט טאריטש וביאור הדברים בני מדינת וועליש עם בני מדינת סקאטש לאנדס לאטורניש קירכע ואלו יש להם נימוס אחר אומרים מזמורי תפלות על אותו איש ומרקדים ואח"כ עומד איש אחד ודורש להם נשגבות מאותו איש והם עומדין הכן ושומעים ובעת מסיים אזי שנית יזמרו וירקדו הכל בשם הרקב והעובדים המה פרעטיסטאנטען /פרוטסטנטים/ בלי צלם ודמויות והנה מעלתו הביא דברי המ"א סי' קנ"ד ס"ק י"ז דאפילו נעבד בקבע בבית ע"ז מותר להתפלל בתוכו ומע"ל נסתפק בכוונתו אם הכוונה אם נעבד בקבע ולא הקצו אותו לכך או אולי מותר להתפלל בו באקראי ולא בקבע ומכ"ש בבית תלמוד לרבים כדברי התוס' והנה דבר פשוט דכוונת הכה"ג דמותר להתפלל אף בקבע וכשלא הקצה אותו הבית לכך כמ"ש המג"א והנה מ"ש המ"א ראי' מתוס' מגילה דף ז' ד"ה טיאטראות לפע"ד אין ראי' דיהיה אסור רק שקשה לומר שאותן מקומות מטונפות יכול ללמוד שם תורה והיינו דע"כ ל"ש לומר דהכתוב יבטיח שיהי' בית ד' לרבים וזה הוא גנאי ואטו לא יוכל להיות בתי מדרשות הכשרים ובאמת לפע"ד גוף קושית התוס' לולא דמסתפינא ה"א דאדרבא לפי שלעתיד כל האומות יהי' כלם שפה ברורה לעבוד ד' לבדו אי"כ אדרבא כל בתי ע"ז יהי' לבתי מדרשות שישבחו ד' וכמ"ש הרמב"ם במורה לענין הקרבנות שהדברים לא יתרפאו רק בהפך ולכך גם כאן הבטיח הש"י שכ"כ יתעקר שם ע"ז עד שאפילו בתי ע"ז יעבדו שם לשם ד' ובגוף דברי התוס' אני תמה למה לא הביאו דברי הש"ס בע"ז דף י"ח מה מקרי תרטאות וקרסאיות ועיין ערוך ערך אטר שלא הזכיר ג"כ ש"ס הלז והנה הרמב"ם כתב בפירוש המשנה שאסור לכנס לבית ע"ז ע"ש בפ"ק דע"ז משנה ד' והנה זה אמת אבל לכנס בה בשביל פ"נ =פקוח נפש= מותר כמבאר סי' קנ"ד ס"ג וע"ש מ"ש בגליון הש"ע ולדינא נראה לפע"ד כאן שאין כאן דמות וצלם לפע"ד דשרי לעשות בהמ"ד ומצוה הוא לדעתי לקדש ש"ש =שם שמים= ועיין בע"ז דף י"ח בתוס' שם שפירשו בהדיא דהוא ענין ע"ז וצ"ע על התוס'.

3) משום כבוד מלכים מתירין איסור דרבנן

אור שמח הלכות יום טוב פרק ו הלכה יד

...הנני לכתוב פה מה שנשאלתי, במה שהורה חכם מפורסם להתיר לישראל לנגן בכלי שיר ביו"ט שני ביום גנוסאי של מלך לכבוד המלך. אם יפה הורה, והשבתי לכאורה הלא גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה (ברכות יט, ב), מאן ל"ת, לא תסור, ורב אשי איפסוק ליה קרנא דחוטי בכרמלית ולא שדי ליה בכרמלית בסוף הקומץ רבה (מנחות לח, א) אולם זה דוקא במידי דבזיונא הוא לבריות, אבל במידי דאין בו משום בזיון, אלא ענין של כבוד שצריך לנהוג למלכים צ"ב מי שרי. והנה אשכחן בפרק מי שמתו (ברכות שם) דמוקי הך דמדלגין היינו ע"ג ארונות של מתים לקראת מלכים כו', דרוב ארונות יש בהן פותח טפח כו', ומשום כבוד מלכים לא גזרו רבנן. הרי דמשום כבוד מלכים מותר במידי דהוי טומאה מדברי סופרים, ובמסקנא דסוגיין (שם כ, א) מסיק לחד גירסא שהובא בתוספות (ד"ה שב ואל תעשה) דלאו שאינו שוה בכל דחי ליה מידי דכבוד הבריות, ולפ"ז הא תו מצי למימר דמדלגין בטומאה דבר תורה, ומשום דהוי לאו דטומאת כהנים אינו

שוה בכל וצ"ל דמה דלא הוי בזיון, אלא משום כבוד מלכים, שזה אינו בכל אדם רק במלך, לא אלים למדחי דבר תורה אף שאינו שוה בכל.

ונראה לי דעד כאן לא אשכחן דמידי דכבוד מלכים לא גזרו רבנן, דוקא היכא דאשכחן דהתורה לא גזרה על טומאתו במקום בזיון גדול, כמו קבורת מת מצוה, אבל במקום שהתורה לא חילקה ולא מחלה על מצותה משום כבוד הבריות תו גם חכמים לא הקילו על מצותן משום כבוד מלכים אף בדבריהם. ומה"ט נ"ל איסור להוציא ס"ת לכרמלית בשבת משום כבוד מלכים [אשר מצאנו כזה ירושלמי יומא פרק בא לו (פ"ז ה"א) והא תמן מובלין אורייתא גבי ריש גלותא, אר' יוסי בר"ב כו'] דכיון דלא שריא רחמנא משום כבוד הבריות תו לא הקילו חכמים משום כבוד מלכים, ולפ"ז ביו"ט של גליות דהותרה אפילו מלאכה גמורה לגבי מת, דכחול שויהו רבנן (ביצה ו, א), הוא הדין דשבות ידיה כמו לנגן בכלי שיר שריא משום כבוד מלכים, אף על גב דעיקר דהך דרבנן הוא יו"ט ראשון, לא אשכחן דניהוי שרי מלאכה גמורה משום כבוד הבריות מ"מ מסתברא כדאמרן, ויפה הורה.

.... ומסייע לסברתנו הקודמת דמשו"ה התירו לכבוד מלכים בטומאה, דמשום כבוד הבריות שריא רחמנא להטמא לקרובים, אבל בשבת להוציא ס"ת לכרמלית נ"ל דאסור, דלא הותרה שבת לא לצורך ולא לכבוד הדיוט ודו"ק: